

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Adam Roch (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Dziergawka

SSN Antoni Bojańczyk

Protokolant Ewelina Turlej

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jarosława Szuberta,
w sprawie S.A.

skazanego z art. 300 § 2 k.k.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 17 października 2024 r.,

kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść

od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 30 marca 2023 r., sygn. akt XI Ka 1104/22

zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w Opolu Lubelskim

z dnia 18 października 2021 r., sygn. akt II K 169/21,

**uchyla punkt I podpunkt 4 zaskarżonego wyroku i w tym
zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi
Okręgowemu w Lublinie w postępowaniu odwoławczym.**

Antoni Bojańczyk Adam Roch Anna Dziergawka

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 października 2021 roku, sygn. II K 169/21, Sąd Rejonowy w Opolu Lubelskim uznał oskarżonego S. A. za winnego tego, że:

1. w dniu 8 czerwca 2015 roku w L., wobec grożącej mu niewypłacalności, udaremnił zaspokojenie swojego wierzyciela Przedsiębiorstwo Wielobranżowe C. Spółka Jawna oraz działając w celu udaremnienia wykonania tytułów wykonawczych, zaopatrzonych w klauzulę wykonalności, co do których Komornik przy Sądzie Rejonowym w O. A. B. prowadzi postępowanie egzekucyjne na rzecz wierzyciela „L.” sp. z o.o. za nr Km [...] /15 oraz na rzecz wierzyciela „A.” sp. z o.o. za nr Km [...] /16 zbył R. S. udziały w spółce „S.” w formie darowizny o wartości 2.500 zł, które to zachowanie doprowadziło do tego, że prowadzone postępowanie egzekucyjne stało się bezskuteczne, tj. czynu wyczerpującego dyspozycję art. 300 § 2 k.k. w zb. z art. 300 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.;
2. dokonania zarzucanego mu czynu opisanego w punkcie II, wyczerpującego dyspozycję art. 300 § 1 k.k. w zb. z art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

i przyjmując, że powyższe czyny zostały popełnione w warunkach ciągu przestępstw określonego w art. 91 § 1 k.k., na podstawie art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k., art. 33 § 2 k.k. i art. 91 § 1 k.k. wymierzył mu kary 10 miesięcy pozbawienia wolności oraz 100 stawek dziennych grzywny, ustalając na zasadzie art. 33 § 3 k.k. wysokość jednej stawki na kwotę 20 zł;

3. na mocy art. 69 § 1 i § 2 k.k. oraz art. 70 § 1 k.k. wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności warunkowo zawiesił na okres próby 2 lat,
4. na zasadzie art. 72 § 1 pkt 1 k.k. zobowiązał oskarżonego do pisemnego informowania sądu o przebiegu okresu próby co 6 miesięcy, począwszy od daty uprawomocnienia się wyroku,
5. na podstawie art. 46 § 2 k.k. w związku ze skazaniem za czyn z pkt 1 orzekł wobec oskarżonego na rzecz oskarżycieli posiłkowych: „L.” spółka z o.o. z siedzibą w W. oraz „C.” spółka z o.o., spółka komandytowa siedzibą w T. nawiązki w kwocie po 5.000 zł.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł obrońca S. A. podnosząc m. in. zarzut obrazy art. 415 § 1 k.p.k. poprzez błędne niezastosowanie klauzuli antykumulacyjnej, w sytuacji gdy doszło do tożsamości podmiotowej roszczenia o naprawienie szkody, oskarżyciele posiłkowi „C.” Spółka Jawna oraz „L.” spółka z o.o. dysponują uzyskanymi w postępowaniu cywilnym tytułami egzekucyjnymi zasądzającymi roszczenie od oskarżonego S. A..

Sąd Okręgowy w Lublinie w dniu 30 marca 2023 roku, sygn. akt XI Ka 1104/22 zmienił zaskarżony wyrok m. in. w ten sposób, że uchylił wobec S. A. rozstrzygnięcie o nawiazce oparte o art. 46 § 2 k.k.

Kasację od powyższego orzeczenia – na niekorzyść skazanego – wywiódł Prokurator Generalny, zarzucając rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisu prawa procesowego, a mianowicie art. 415 § 1 k.p.k., polegające na jego wadliwym zastosowaniu w wyniku niesłusznego uznania, że roszczenia będące przedmiotem postępowań cywilnych wytoczonych przeciwko S. A., prowadzącemu działalność gospodarczą pod nazwą „Gospodarstwo [...]” przez „L.” spółka z o.o. z siedzibą w W. oraz „C.” spółka z o.o. spółka komandytowa z siedzibą w T. są tożsame przedmiotowo z roszczeniami wynikającymi z popełnienia przez oskarżonego przestępstwa z art. 300 § 2 k.k., co w ocenie sądu stanowiło przeszkodę w orzeczeniu, w miejsce obowiązku naprawienia szkód, nawiązek na rzecz wymienionych pokrzywdzonych i skutkowało uchYLENIEM wobec oskarżonego S. A. rozstrzygnięcia w tym zakresie, podczas gdy źródłem roszczeń cywilnych był brak spłaty zobowiązań pieniężnych S. A. wobec kontrahentów handlowych, pozostający bez związku z późniejszym zachowaniem oskarżonego, wyczerpującym znamiona udaremnienia zaspokożenia wierzycieli przez zbycie w formie darowizny udziałów w spółce S., wobec czego nie zostało dopełnione kryterium obowiązywania zakazu określonego w art. 415 § 1 k.p.k. w postaci tożsamości roszczeń.

Podnosząc powyższy zarzut Prokurator Generalny wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi II instancji.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja Prokuratora Generalnego okazała się zasadna, w konsekwencji doprowadzając do uchylenia wyroku sądu odwoławczego w zaskarżonej części i przekazaniem sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Lublinie.

Trafnie skarżący wskazał, że w realiach niniejszej sprawy sąd *ad quem* dopuścił się rażącej obrazę przepisów prawa procesowego, a to art. 415 § 1 k.p.k., która mogła mieć istotny wpływ na treść wydanego orzeczenia.

Tytułem wstępu wskazać należy, że przysługujące pokrzywdzonemu roszczenie majątkowe w związku z wyrządzeniem mu szkody czynem przestępnym może być przez niego zaspokojone zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym. W związku z powyższym, w art. 415 § 1 k.p.k. ustawodawca wprowadził klauzulę zakazującą orzekania w procesie karnym obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono. Przepis ten stanowi więc kategoriyczny (bezwzględny) zakaz rozstrzygania w różnych postępowaniach (trybach) o tym samym, wynikającym z przestępstwa, roszczeniu, a w konsekwencji kumulowania tytułów egzekucyjnych wynikających z różnych orzeczeń. Jeżeli zatem roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono, to orzekanie o obowiązku naprawienia szkody w postępowaniu karnym nie jest możliwe – i to niezależnie od tego czy zasądzona w postępowaniu cywilnym kwota została wyegzekwowana. Ten wynikający z dyspozycji art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. zakaz kumulacji tytułów egzekucyjnych wynikających z tego samego roszczenia odnosi się do każdego określonego w ustawie wypadku orzekania karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody (wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 21 października 2010 r., III KK 305/10, R-OSN KW 2010, poz. 2030, 3 lutego 2012 r., V KK 9/12, LEX nr 1119576, 7 maja 2013 r., II KK 268/12, LEX nr 1313135, 26 lutego 2014 r., III KK 429/13, LEX nr 1446451, 26 stycznia 2016 r., V KK 323/12, LEX nr 1289071). Równocześnie tak w judykaturze, jak i w piśmiennictwie, zgodnie i konsekwentnie wyrażane jest przekonanie o tym, iż wskazana w art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k. tzw. klauzula antykumulacyjna wymaga dla swego zastosowania stwierdzenia zarówno

tożsamości przedmiotowej, jak i podmiotowej owego roszczenia, do którego procedowanie się odnosi. Zasadnie przy tym zwraca się uwagę, że przywołany przepis nie stanowi o „tej samej szkodzie”, ale o „tym samym roszczeniu”, których to pojęć nie sposób uznać za tożsame (por. P. Danek, Obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem przez członka organu zarządzającego osoby prawnej a wydane przeciwko niej orzeczenie cywilne, Cz.P.K. i N.P. 2010, z. 1, s. 170). Niemniej jednak, poza racjonalnym sporem pozostaje fakt, że istnieje – w kontekście dokonywania zakresu stosowania wskazanej w przywołanym przepisie klauzuli antykumulacyjnej – ścisłe powiązanie owych pojęć, skoro podstawą owego roszczenia wynikającego z przestępstwa, o którym ta regulacja stanowi, każdorazowo może być jedynie szkoda powstała w następstwie popełnienia tego przestępstwa.

Dostrzec też należy, że w orzecznictwie wykształciły się dwie linie orzecznicze związane z możliwością stosowania klauzuli antykumulacyjnej w sprawach o przestępstwa z art. 300 k.k. Wskazując już tylko na rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w tej materii przywołać można zatem zarówno grupę orzeczeń negującą możliwość przyjmowania art. 415 § 1 k.p.k. w takich sprawach (postanowienie SN z dnia 13 lutego 2014 r., V KK 238/13, OSNKW 2014, nr 7, poz. 55; postanowienie SN z dnia 3 kwietnia 2019 r., III KK 25/18, LEX nr 2657421; wyrok SN z dnia 7 listopada 2023 r., III KK 490/22, LEX nr 3719299), jak i możliwość taką dopuszczającą (wyroki SN z dni: 20 stycznia 2012 r., III KK 391/11, LEX nr 1157570, 26 lutego 2014 r., III KK 429/13, LEX nr 1446451, 23 listopada 2016 r., III KK 405/16, LEX nr 2155184, 28 marca 2019 r., V KK 119/18, LEX nr 2701401; postanowienie SN z dnia 2 grudnia 2020 r., V KK 403/20, LEX nr 3093358).

Powyższe rozważania ogólne przekonują jednak, że zasadniczą kwestią w niniejszej sprawie pozostaje rozważenie czy został faktycznie spełniony wymóg tożsamości przedmiotowej i podmiotowej roszczenia. W tym zaś kontekście Prokurator Generalny trafnie wskazał, że brak jest na chwilę obecną podstaw do uznania, że potencjalnie wyrządzona przez oskarżonego przypisanym przestępstwem szkoda była przedmiotem wcześniejszego orzekania w postępowaniu cywilnym.

Bezspornym pozostaje, że wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2017 roku, sygn. akt VIII GC 1083/16, Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie zasądził od pozwanego S. A. na rzecz powoda – Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „C.” Spółka Jawna z siedzibą w T. kwotę 19.681,74 złotych wraz z ustawowymi odsetkami (k. 316 akt sprawy). Roszczenie będące przedmiotem tego orzeczenia dotyczyło przy tym wystawionej w dniu 8 września 2014 roku przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „C.” H. B., D. M. Spółka Jawna z siedzibą w T. jako sprzedawcę, będącemu nabywcą S. A. „Gospodarstwo [...]” faktury nr [...], opiewającej na łączną kwotę 20.681,74 zł, za sprzedaż określonych towarów. Tymczasem w niniejszej sprawie S. A. przypisano ciąg przestępstw z art. 300 § 2 k.k., w opisie których powyższa szkoda nie została ujęta. Analiza orzeczeń zapadłych w postępowaniach cywilnym i karnym jednoznacznie wyklucza więc możliwość przyjęcia tożsamości przedmiotowej opisanych w nich roszczeń.

Lektura uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia przekonuje, że sąd odwoławczy nie przeprowadził właściwej analizy odnośnie do zakresu treści roszczeń będących przedmiotem obu postępowań, zaś poprzestał wyłącznie na przywołaniu wyroku sądu cywilnego zasądzającego od S. A. na rzecz spółki „C.” określonej kwoty. W istocie zatem sąd ograniczył się do zbadania tożsamości podmiotowej analizowanych roszczeń, co w świetle zaprezentowanych wyżej rozważań było działaniem niewystarczającym do skorzystania z instytucji przewidzianej w art. 415 § 1 k.p.k. Konieczne było bowiem rozważenie także tożsamości przedmiotowej. Na tym zaś tle stwierdzić trzeba, że o tożsamości przedmiotowej roszczenia zasądzonego w postępowaniu cywilnym i w postępowaniu karnym przesądza fakt, iż wynikają one z tego samego zdarzenia faktycznego (historycznego) i dotyczą tej samej szkody. Kluczowe dla zastosowania klauzuli antykumulacyjnej jest zatem ustalenie, że roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa i roszczenie cywilnoprawne są identyczne, a tego w realiach niniejszej sprawy sąd nie ustalił. Zauważyć należy, iż w toku postępowań cywilnych wytoczonych S. A. przez pokrzywdzone podmioty, dochodzone były kwoty z tytułu niezapłaconych przezeń faktur. Źródłem tych roszczeń było więc niewywiązywanie się z zobowiązań pieniężnych względem pokrzywdzonych podmiotów. Tymczasem w postępowaniu karnym prowadzonym w niniejszej sprawie przedmiotem oceny sądu nie było zachowanie S. A. podejmowane

w ramach jego działalności gospodarczej, lecz udaremnienie zaspokojenia wierzycieli, zaistniałe już po zakończeniu działań wywołujących określone roszczenia cywilnoprawne. W postępowaniu karnym przypisano mu odpowiedzialność za ciąg przestępstw z art. 300 § 2 k.k. Powyższe wskazuje, że fundament przedmiotowych roszczeń stanowiły dwie odrębne płaszczyzny powstania szkody.

W konsekwencji, uznać należało, że stanowisko sądu odwoławczego co do wystąpienia klauzuli antykumulacyjnej nie było słuszne, a przynajmniej przedwczesne. Sąd odwoławczy nie wykazał bowiem istnienia prawomocnego orzeczenia w zakresie roszczenia wynikającego z będącego przedmiotem osądu w niniejszej sprawie przestępstwa. Istotą tego stanowiska jest bowiem nieokreślenie przez sąd odwoławczy źródła szkody, którą miała częściowo rekompensować nawiązka orzeczona przez sąd I instancji. Sąd *a quo* w uzasadnieniu swojego rozstrzygnięcia powiązał zasądzone świadczenie oparte na treści art. 46 § 2 k.k. z przestępstwami z art. 300 k.k., których skutkiem jest udaremnienie lub uszczuplenie zaspokojenia wierzyciela (str. 16 uzasadnienia). Nie odnosił stwierdzonej, acz bliżej niezidentyfikowanej szkody (o nieustalonej wartości), do niewywiązywania się przez S. A. z zobowiązań pieniężnych względem pokrzywdzonych podmiotów. Sąd odwoławczy zaś, w niezwykle skąpym uzasadnieniu przyjął, że w aktach sprawy znajduje się prawomocny wyrok Sądu Rejonowego Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku z dnia 10 sierpnia 2017 roku, zasądzający od S. A. kwotę pieniężną, której w postępowaniu karnym domagają się oskarżyciele posiłkowi, co stanowiło w jego ocenie podstawę zastosowania art. 415 § 1 k.p.k. (punkt 3 formularza uzasadnienia). Konsekwencją powyższego działania sądu *ad quem*, który pominął istotny element warunkujący zastosowanie tej regulacji karnoprosesowej, musiało być uznanie, że uchylenie przez ten sąd odwoławczy orzeczonej wobec S. A. z mocy art. 46 § 2 k.k. nawiązki na rzecz pokrzywdzonych nastąpiło z rażącym i mogącym mieć istotny wpływ na treść wyroku naruszeniem art. 415 § 1 k.p.k.

Wystąpienie powyższego uchybienia skutkowało zatem uchyleniem wyroku w zaskarżonej części i przekazaniem sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w Lublinie do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. W jego toku winny zostać uwzględnione powyżej wyrażone zapatrywania prawne (art. 442 § 3 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.). Sąd odwoławczy w pierwszej kolejności rozważy jednak

czy w wyniku popełnienia przez S. A. przestępstw z art. 300 § 2 k.k. pokrzywdzeni doznali jakiegokolwiek realnej szkody majątkowej, a dopiero w dalszej kolejności zbada ewentualnie jej tożsamość z roszczeniami stanowiącymi uprzednio przedmiot rozstrzygnięć cywilnoprawnych.

Antoni Bojańczyk Adam Roch Anna Dziergawka

ł.n

r.g.